
EL COOPERATIVISME AGRARI A CATALUNYA: ORÍGENS I SITUACIÓ ACTUAL

Jordi Vives-Xiol

Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya, Barcelona

REBUT: 18 d'octubre de 2018 - ACCEPTAT: 9 de desembre de 2018

RESUM

En molts casos, les cooperatives agràries a Catalunya són un model empresarial més que centenari. L'article repassa els orígens i els antecedents de la Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya (FCAC), l'entitat que les agrupa i representa. Així mateix, es fa referència a la gènesi i desenvolupament del Pla marc del cooperativisme agrari de Catalunya i als principals indicadors del que representen les cooperatives agràries del país a partir de les dades obtingudes per la FCAC en l'anuari socioeconòmic que publica cada any.

PARAULES CLAU: cooperativa agrària, Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya, Pla marc del cooperativisme agrari, anuari socioeconòmic, activitats agroalimentàries, facturació.

EL COOPERATIVISMO AGRARIO EN CATALUÑA: ORÍGENES Y SITUACIÓN ACTUAL

RESUMEN

Las cooperativas agrarias de Cataluña son un modelo empresarial que en muchos casos supera ya el siglo. El artículo repasa sus orígenes, así como los antecedentes de la Federación de Cooperativas Agrarias de Cataluña

Correspondència: Jordi Vives Xiol. Director. Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya. Casa de l'Agricultura. C. Ulldecona, 33, 3r. 08038 Barcelona. www.cooperativesagraries.cat. Tel.: 932 292 022.
A/e: jordi.vives@fcac.coop.

J. Vives-Xiol

(FCAC), entidad que las agrupa y representa. Hace referencia, asimismo, a la génesis y al desarrollo del Plan marco del cooperativismo agrario de Cataluña y a los principales indicadores de lo que representan las cooperativas agrarias del país a partir de los datos obtenidos por la FCAC en el anuario socioeconómico que publica cada año.

PALABRAS CLAVE: cooperativa agraria, Federación de Cooperativas Agrarias de Cataluña, Plan marco del cooperativismo agrario, anuario socioeconómico, actividades agroalimentarias, facturación.

AGRI-FOOD COOPERATIVISM IN CATALONIA: ORIGINS AND CURRENT SITUATION

ABSTRACT

The agri-food cooperatives of Catalonia are a business model dating back over one hundred years in many cases. This paper reviews their origins and the background of the Catalan Federation of Agri-food Cooperatives (FCAC), an organisation that groups and represents them. It also looks at the genesis and development of the Framework Plan for agricultural cooperativism in Catalonia and the main indicators of what agricultural cooperatives in the country represent, based on the data given by FCAC in its socio-economic yearbook.

KEYWORDS: agri-food cooperative, Catalan Federation of Agri-food Cooperatives, Framework Plan for agricultural cooperativism, socio-economic yearbook, turnover.

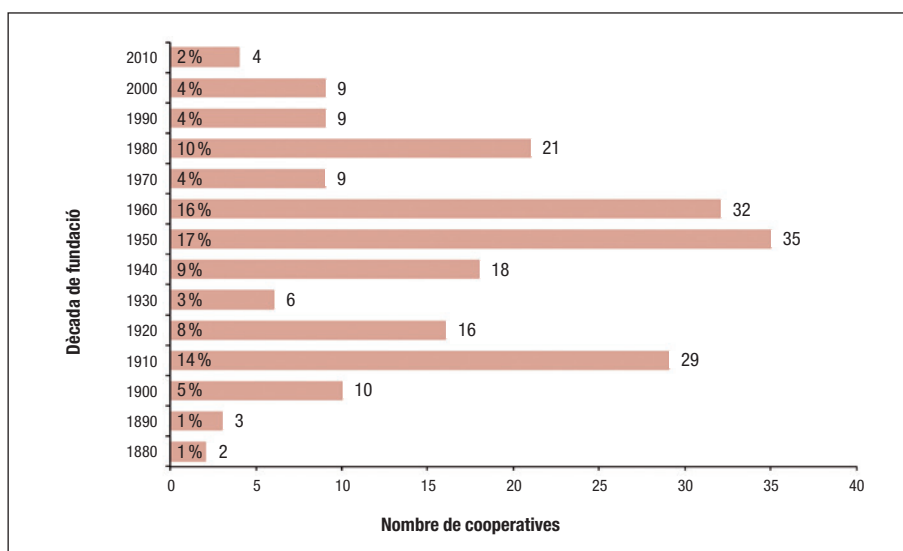
1. ELS ORÍGENS DEL COOPERATIVISME AGRARI A CATALUNYA

Les cooperatives agràries de Catalunya són empreses amb una molt llarga tradició al país. Segons l'*Anuari socioeconòmic de les cooperatives agràries de Catalunya* que elabora la Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya (FCAC) amb les dades de les cooperatives que hi estan associades —la gran majoria de les cooperatives que treballen en la transformació i comercialització dels productes agrícoles o ramaders dels seus socis—, continuen mantenint la seva activitat gairebé una cinquantena d'empreses cooperatives centenàries.

La figura 1 classifica les més de 200 cooperatives associades a la FCAC segons la dècada de fundació.

El cooperativisme agrari a Catalunya: orígens i situació actual

FIGURA 1. *Classificació de les cooperatives associades a la FCAC segons la dècada de fundació*

FONT: *Anuari socioeconòmic de les cooperatives agràries de Catalunya 2018*. FCAC.

A partir de la segona meitat dels segle XIX i al principi del XX, arreu d'Europa i com a conseqüència de la crisi agrària, va néixer amb força un moviment associatiu de gran importància al món rural. El sindicalisme i el cooperativisme agrari es convertiren en un dels eixos vertebradors de la societat agrària i, com a tals, en un nou subjecte històric per a entendre'n la dinàmica.

Fins al segle XIX, el grup social constituït pels grans propietaris rurals havia ocupat una posició dominant en el conjunt de la societat, però, al llarg d'aquest segle, el procés d'industrialització els va fer perdre la centralitat i la crisi agrària del final del segle XIX va afeblir considerablement la seva posició econòmica i va posar en qüestió el seu predomini social (Planas, 2013).

L'esclat de la revolució industrial, amb les millores en el transport marítim, la implantació del sistema capitalista i, posteriorment, l'aparició de la fil·loxera van ser els detonants d'una crisi sistèmica del sector agrari a tot Europa. Les arribades massives de cereals provinents d'Amèrica i les pèrdues de conreu per la fil·loxera van trastocar definitivament l'ordre social de la vella Europa i Catalunya no en seria una excepció.

A Catalunya, els grans propietaris rurals van haver d'organitzar-se per defensar els seus interessos, modernitzar les estructures productives i millo-

rar-ne l'eficiència econòmica. Aquest associacionisme tenia unes clares connotacions polítiques: a casa nostra el condicionaven el conflicte rabassaire i el desenvolupament de l'associacionisme pagès. Els objectius d'aquest moviment passaven per encapçalar la modernització tècnica del sector agrari, trencar les solidaritats de classe i ser representatius davant dels poders públics. A Catalunya, els propietaris rurals van tenir un paper fonamental en la vertebració del regionalisme polític català de finals del segle XIX.

Tres normes van incidir destacadament en el naixement del cooperativisme agrari:

D'una banda, la Llei d'associacions, de 30 de juny de 1887, que reconeixia, per primer cop, el dret d'associació a l'Estat espanyol. Aquesta llei va ser aprofitada per a constituir associacions agràries i també cooperatives. És llavors quan apareixen, per exemple, a les comarques de Tarragona la cooperativa de Valls, el 1888, o la Societat de Treballadors Agrícoles de Vila-rodonà, el 1893. Altres entitats, com la creada al Pont d'Armentera el 1885, es convertiren posteriorment en cooperativa pròpiament dita.

D'altra banda, va tenir un paper molt important en la creació de cooperatives agràries el Reial decret per a la creació de cambres agrícoles, de 14 de novembre de 1890, com a resposta del govern conservador de l'època a la crisi agrària. Aquesta normativa facultava les entitats a establir serveis de crèdit, assegurances, compravenda d'adobs i llavors, bestiar i maquinària. El model va tenir èxit i aparegueren cambres agràries arreu del territori, on convergiren els interessos dels grans propietaris rurals amb la petita pagesia en el desenvolupament d'aquestes entitats i es posaren els fonaments de moltes cooperatives agràries que han arribat fins als nostres dies. Molt probablement, aquest és el cas de les cooperatives més antigues que pertanyen a la FCAC fora de la demarcació de Tarragona, com l'Agrícola de Banyoles (1904), a la demarcació de Girona; l'Agrícola i Ramadera de Santpedor (1905), a la de Barcelona, i la Cooperativa de Sant Isidre de les Borges Blanques (1912), a Lleida.

La tercera norma rellevant en el naixement del cooperativisme agrari va ser la Llei de sindicats agrícoles, de 28 de gener de 1906, que la historiografia ha considerat el punt d'arrencada de l'expansió del cooperativisme agrari i de la qual es fa esment en un apartat posterior de l'article.

2. LA FEDERACIÓ DE COOPERATIVES AGRÀRIES DE CATALUNYA. LES BASES

2.1. 1931: la Unió de Sindicats Agrícoles de Catalunya, el primer pas

El 12 de juliol de 1931, va tenir lloc al Palau de Projeccions de Montjuïc, sota la presidència del president Macià, l'assemblea constitutiva de la Unió de

El cooperativisme agrari a Catalunya: orígens i situació actual

Sindicats Agrícoles de Catalunya (USA), que aplegà entre cinc i sis mil pagesos. L'adhesió dels sindicats agrícoles a la USA fou gairebé unànime. A la primera assemblea general celebrada al Teatre Bosc de Barcelona l'abril de 1932, segons consta als arxius de la FCAC, hi eren presents delegats de 520 sindicats, que representaven uns 60.000 pagesos.¹

Amb la USA es creava una gran federació catalana de cooperatives agràries, màxima expressió del moviment cooperatiu agrari a Catalunya, i es donava el pas més transcendent envers la unitat d'acció. Per fi, el somni de vertebració de Josep Maria Rendé² del món agrari en l'àmbit nacional es feia realitat: associació dels pagesos en cooperatives locals i federació en els àmbits comarcal i nacional.

Aquest 12 de juliol, amb la convergència de les dues organitzacions federatives de cooperatives agràries més importants de Catalunya, la Unió de Sindicats i Pagesos de Catalunya (USP) i la Federació de Sindicats Agrícoles del Litoral (FSAL), i el suport de l'organització professional Unió de Vinyaters de Catalunya (UVC), es creava el primer grup de pressió de la pagesia de Catalunya, capaç de fer-se sentir i respectar pels governs i de plantar cara als trusts i als monopolis.

La USA, estructurada en branques o sectors productius, es fixà com a objectiu la millora econòmica de l'agricultura, l'alliberament de l'esclavatge dels intermediaris i dels fabricants d'adobs constituïts en trust, la sindicació de la producció i adquisició d'*inputs* (llavors i adobs, bàsicament), i l'actuació com a grup de pressió per a obtenir dels governs les mesures legals, tant fiscals com proteccionistes, favorables als seus interessos com a productors (lliure exportació de productes agraris, lliure importació d'adobs i mesures aranzelàries per als productes agraris forans). L'organització tenia una obsessió tant per la modernització de les explotacions agràries i de les indústries de transformació cooperatives, com per la formació intel·lectual i professional de tots els pagesos. Tal com es defensava ja al Congrés de la Federació Agrícola Catalanoblear, celebrada a Valls el 1919, l'objectiu era:

Produir bé i vendre car, estudiant els mercats i la manera de vendre sense intermediaris, beneficiant els productors i consumidors. Per això cal formar associacions poderoses de productors, per reunir importants capitals, per a la transformació dels productes, estudiar els mercats i bastir fàbriques [...]. Sols així es pot salvar l'agricultura catalana de la crisi que l'amenaça.³

1. Segons A. Mayayo (1995), el nombre de sindicats no passaria dels 400, la qual cosa no disminuïx gens la seva importància representativa.

2. Josep Maria Rendé fou fundador del Sindicat Agrícola de l'Espluga de Francolí, de la Caixa Rural d'Estalvis i Préstec, i de la potent Federació de Sindicats Agrícoles de la Conca de Barberà; i, posteriorment, cap del Servei de Política Social Agrària de la Mancomunitat de Catalunya.

3. XXII Congrés de la Federació Agrícola Catalanoblear celebrat a Valls, p. 175 i 180-181, citat per Plana (1998, p. 217).

2.2. 1936: la Federació de Sindicats Agrícoles de Catalunya, la unió de totes les cooperatives agràries catalanes

L'organització sindical Unió de Rabassaires i Altres Cultivadors del Camp de Catalunya (UR), integrada per viticultors petits, propietaris i no propietaris, amb una forta implantació al Maresme i al Penedès, la màxima aspiració dels quals era convertir-se en amos de la terra que conreaven, sorgí «el 1922 com un instrument electoral al servei del republicanisme esquerrà de la circumscripció de Barcelona» (Mayayo, 1990, p. 17).

La UR, després dels Fets d'Octubre de 1934, va fer un gir espectacular, en què s'aproprià el discurs i els postulats de la USA. Josep Calvet,⁴ president de la UR i, des dels anys vint president del sindicat La Redemptora d'Argenton, associat a la FSAL i, posteriorment, a la UR, explicava aquesta mutació de la UR dient que, amb la millora del règim contractual de la terra, no es milloraria gaire la situació del camperol i que «calia un complement en l'ordre econòmic [...]. És en aquest sentit que hem procedit a convertir les nostres seccions locals en veritables cooperatives de compra i venda, donant així a la classe camperola catalana un instrument formidable de millorament econòmic i social». Ja el 1933, el mateix Calvet se sentia plenament identificat amb l'actuació de la USA, i afirmava que aquesta organització defensava els productors, fossin propietaris, parcers o rabassaires, i que, per aquest motiu, calia fer-li costat, «perquè per damunt de tot ens interessa la defensa dels preus dels productes, que és l'únic camp on actua la Unió de Sindicats Agrícoles de Catalunya».⁵

La valoració dels seus productes els havia de permetre millorar la capacitat d'estalvi i, a la llarga, l'accés a la propietat de la terra; això només es podia assolir mitjançant una eina que els permetés independitzar-se dels comerciants i obtenir el màxim benefici de la terra. D'altra banda, aquest plantejament coincidia plenament amb els postulats de la USA i els comerciants passaven a ser els seus principals adversaris.

Era, doncs, una qüestió de temps la confluència dels sindicats (cooperatives) de la federació de la UR amb la USA, i en un termini més o menys curt, caldria parlar de la unitat d'acció de totes les cooperatives catalanes o, si més no, de la seva acció cada cop més estructurada. De fet, la UR no era una organització de tipus revolucionari, sinó tot el contrari, ja que propietaris, parcers, arrendataris o rabassaires no deixaven de ser empresaris amb necessitat de contractar jornalers. La consigna de «la terra, per a qui la treballa» expressava en el fons, tal com sosté Emili Giralt (1964, p. 50-72), una reivindicació típicament petitburgesa: «[...] el desig de permanència i possessió

4. Josep Calvet fou un dels consellers d'Agricultura de la Generalitat republicana durant la Guerra Civil.

5. *La Terra*, 15-6-1935; citat per Pomés (1991, p. 201-205).

El cooperativisme agrari a Catalunya: orígens i situació actual

sobre la terra que conreaven; desig més fort que qualsevol esquema ideològic, i ja manifestat el 1806 quan els antics rabassers defensaven la perpetuïtat de la rabassa». D'altra banda, tal com sosté J. Pomés (1991), la composició social de les cooperatives de la UR i de la USA era gairebé idèntica i més que res els separaven les opcions polítiques, la qual cosa feia previsible i natural la seva fusió futura.

Malauradament, entre 1936 i 1939, el procés obvi i natural d'unió final d'ambdues organitzacions es veié precipitat per les necessitats d'una economia de guerra. El 2 de desembre de 1936, per decret de la Generalitat, foren aprovats els estatuts de la Federació de Sindicats Agrícoles de Catalunya (FESAC), cosa que va suposar la fusió de la USA i la Federació de Sindicats de la UR, i la sindicació de tots els pagesos. A partir d'aquest moment, a cada poble només hi hauria una cooperativa, federada a escala comarcal i nacional.

Orgànicament, la FESAC s'estructurà de manera idèntica a la USA: territorialment, d'acord amb la divisió comarcal i regional, i sectorialment, en seccions (compres, vendes, crèdit, assegurances, treball col·lectiu, transformació, etc.).

És evident que l'obra i el desenvolupament de la FESAC, condicionats per les necessitats d'una guerra —subministrament a la població dels productes de primera necessitat, consecució de divises per a la compra de material militar, etc.—, no tingueren un desenvolupament normal i, dissortadament, foren efimers a causa del desenllaç de la Guerra Civil. Malgrat tot, la FESAC fou la primera organització que agrupà la totalitat de les cooperatives agràries de Catalunya, com a única i màxima representant d'un cooperativisme nacional articulat.

2.3. 1983: la Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya, la represa de la unitat d'acció

A partir del 1939, el cooperativisme entrà en l'etapa més negra de la seva història. Sota les botes del franquisme, hagué de patir una travessia de 40 anys, però l'empremta deixada per una o més generacions de pagesos cooperativistes fou tan profunda que el moviment cooperatiu agrari esdevingué una expressió més de la identitat col·lectiva de Catalunya. Això explica tant la seva supervivència com la voluntat de voler recuperar la seva institució democràtica més representativa.

Com diu l'historiador Josep Fontana (1931-2018), segons consta en els arxius de la FCAC:

La història d'un grup humà és la seva memòria col·lectiva i complex respecte d'ell mateix la mateixa funció que la memòria personal en un individu: la de donar-li un sentit d'identitat que el fa ser ell mateix i no un

J. Vives-Xiol

altre [...] i la funció de preservar les esperances col·lectives dels que eren oprimits per l'ordre establert.

La nostra història és la d'aquells pagesos pioners, organitzats sota l'aixopluc de la Llei d'associacions de 1887, la dels protagonistes de la gran irrupció del cooperativisme en els anys posteriors a la promulgació de la Llei de sindicats de 1906, de la qual les cooperatives prengueren el nom (sindicats), i de la seva consolidació, com a conseqüència, en part, de la política de promoció i foment de la Mancomunitat de Catalunya (1914-1925). Som hereus dels que bastiren les catedrals del vi, dels que suportaren els anys tenebrosos de la dictadura de Primo de Rivera i dels que en l'època de llibertat deixaren testimoni del seu cooperativisme en tots els pobles de Catalunya i van saber superar les diferències polítiques i treure profit de la unitat d'acció. És la història, també, d'aquells que, durant més de quatre dècades, mantingueren viva la flama del cooperativisme agrari al nostre país i que no van oblidar la memòria col·lectiva del que vàrem ser.

El 1983, la Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya (FCAC) recollí oficialment l'herència de la USA i de la FESAC, així com els seus compromisos envers el col·lectiu d'homes i dones pagesos que representen i que volen continuar vivint dignament de la terra.

Des d'aleshores, la FCAC ha esdevingut l'òrgan de representació i defensa del cooperativisme agrari, amb la finalitat de reforçar l'activitat econòmica i social d'aquest sector, i ha fet extensiu el seu compromís al conjunt de la població agrària i al món rural. Així mateix, contribueix al desenvolupament de les empreses cooperatives amb recursos per a potenciar el creixement, la millora constant i la competitivitat de les empreses associades.

N'han estat presidents: Antoni Casanovas i Brugal, des de la fundació fins al 1990; Xavier Tubert i Alsina, entre el 1990 i el 2008, una etapa caracteritzada pel creixement i la consolidació de l'estructura inicial. El 2008, Josep Pere Colat i Clua va ser elegit president i va defensar el diàleg, la proximitat i la funció representativa del sector. Des del juliol del 2014, Ramon Sarroca i Capell presideix la Federació amb una aposta estratègica per augmentar la proximitat a les cooperatives associades, potenciar el reconeixement i la visibilitat del col·lectiu, i oferir eines per a la millora de la professionalització del sector i per a la comercialització dels productes cooperatius.

3. EL PLA MARC DEL COOPERATIVISME AGRARI CATALÀ

El 2009, la FCAC va impulsar, d'una banda, l'elaboració d'un estudi per a analitzar la situació de les cooperatives agràries tant des del punt de vista de l'estructura empresarial, industrial i de comercialització, com des del

El cooperativisme agrari a Catalunya: orígens i situació actual

punt de vista social i territorial. I, d'altra banda, va elaborar un document de propostes de futur per a consolidar el cooperativisme agrari com un element imprescindible del sector agrari i agroindustrial del país.

La Resolució 671/VIII del Parlament de Catalunya, sobre el món agrari, aprovada el 14 d'abril de 2010 va preveure finalment:

El Parlament de Catalunya insta el Govern a:

[...]

- e) Elaborar un pla marc del cooperativisme agrari, i amb aquest objectiu cal que la Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya, amb el suport de l'Administració, elabori un estudi que mostri la realitat de les cooperatives agràries amb caràcter global, analitzi els factors de viabilitat, l'adequació de les capacitats de transformació, l'estructura comercial i les possibilitats de millora de la competitivitat, entre altres, per a avançar en la definició de les possibles línies d'actuació de futur i preveure sinergies i possibilitats d'intercooperació.

A partir de la discussió, rica i plural, en la qual van participar més de 150 cooperativistes d'arreu del territori, es va elaborar el Pla Estratègic Metropolità de Barcelona - Visió 2020, un full de ruta que estableix les prioritats de les cooperatives agràries dels pròxims anys, amb la finalitat de reforçar les nostres organitzacions i els seus socis.

El document proposa 91 actuacions estructurades en tretze grans objectius i quatre eixos estratègics:

- Enfortir l'estructura social de les cooperatives.
- Incentivar la col·laboració i la vertebració empresarial.
- Potenciar la comercialització en les cooperatives agràries.
- Promocionar el producte cooperatiu agrari.

Una de les principals conclusions és la necessitat d'articular un nou pla per al foment de la competitivitat, que reforci el lideratge de les cooperatives i propiciï un salt significatiu en la dimensió mitjana d'aquestes empreses, a fi de donar suport a noves formes de col·laboració, potenciar la intercooperació i la integració comercial a través de convenis, fomentar les fusions empresarials, promoure la incorporació de joves i la implicació del soci a la cooperativa, millorar la professionalització d'aquestes empreses, promoure la innovació, crear bancs de terres i fomentar el model de cooperativa agrària amb secció de crèdit.

En l'àmbit de comercialització, es proposa el repte de fomentar la creació d'una xarxa d'agrobotigues i la internacionalització a partir d'estratègies de promoció conjunta i la possible creació d'una marca cooperativa.

4. ANUARI SOCIOECONÒMIC DE LES COOPERATIVES AGRÀRIES DE CATALUNYA

La FCAC elabora cada any l'*Anuari socioeconòmic de les cooperatives agràries de Catalunya*, que posa de manifest les principals magnituds del sector, basat en el treball de camp a partir de les enquestes a les 204 quatre cooperatives agràries associades —la immensa majoria de les cooperatives agroindustrials de Catalunya. Les xifres que es mostren són a 31 de desembre de 2017, excepte les de facturació que són de 2016, i es refereixen exclusivament a les cooperatives sòcies. La taula 1 mostra les magnituds bàsiques del cooperativisme agrari a Catalunya.

TAULA I. *Magnituds bàsiques de les cooperatives associades a la FCAC*

	2017 2016 ¹	Variació s/exercici anterior (%)
Nombre de cooperatives agràries	204	-4,7
Nombre de cooperatives agràries de primer grau	191	-5,0
Nombre de cooperatives agràries de segon grau	13	0,0
Facturació global (€)	1.599.787.917	-1,1
Facturació mitjana (€)	7.475.644	-1,1
Nombre d'ocupats (fixos + eventuais)	4.436	0,0
Nombre de socis productors	31.483	-3,5

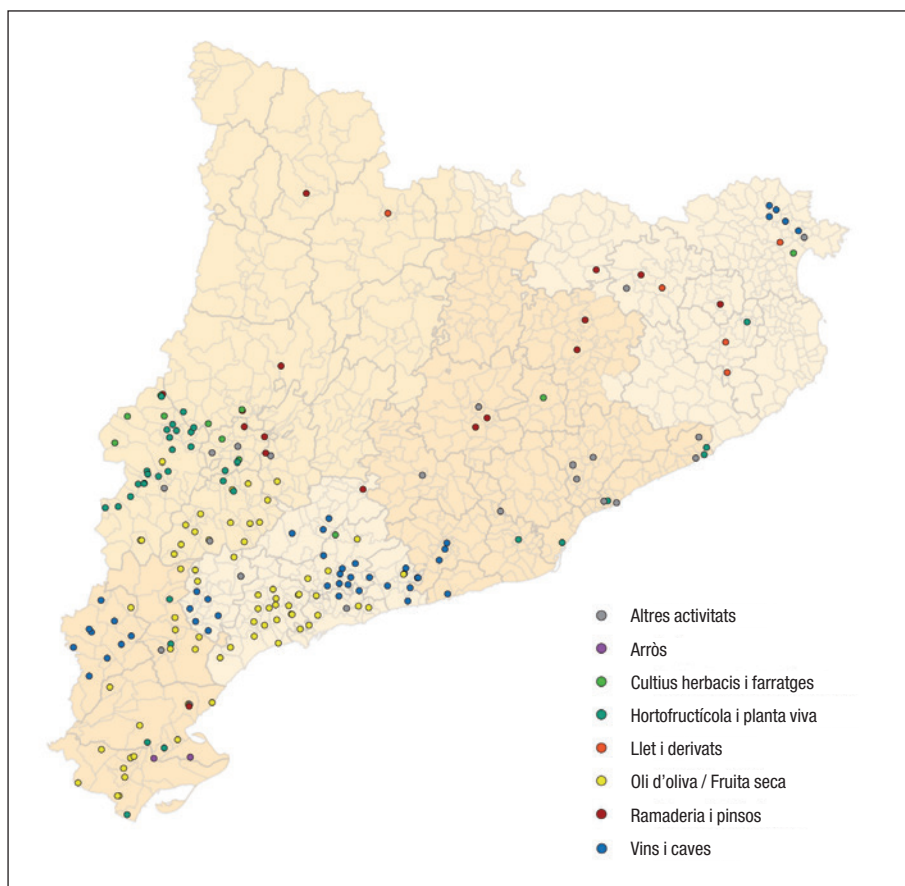
1. Dades a 31/12/2017, excepte les de facturació que són del 2016.

FONT: *Anuari socioeconòmic de les cooperatives agràries de Catalunya 2018*. FCAC.

Una de les principals característiques de les cooperatives agràries del país és la seva gran heterogeneïtat. Parlem d'una facturació mitjana per cooperativa de gairebé 7,5 milions d'euros i que, de manera agregada, representa una facturació d'uns 1.600 milions d'euros anuals. Com sempre, les mitjanes amaguen els extrems. Hi ha des de petites cooperatives de poble que amb prou feines facturen 200.000 euros anuals fins a grans cooperatives, tant de primer grau —cooperatives en què els seus socis són directament agricultors i ramaders—, com de segon grau —cooperatives amb socis de primer grau que uneixen esforços per a dotar-se de capacitat industrial i de comercialització, i facturen prop de 215 milions d'euros.

El cooperativisme agrari a Catalunya: orígens i situació actual

FIGURA 2. Distribució de les cooperatives sòcies de la FCAC a Catalunya identificades per l'orientació productiva principal. Any 2017

FONT: *Anuari socioeconòmic de les cooperatives agràries de Catalunya 2018*. FCAC.

Darrera del cooperativisme agrari hi ha més de 31.000 socis productors i genera gairebé 4.500 llocs de treballs directes.

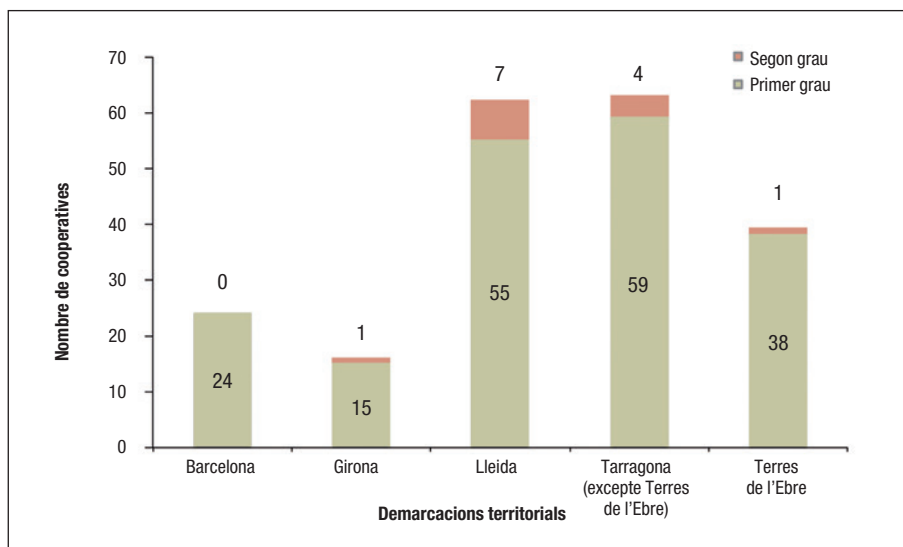
La distribució territorial de les cooperatives, tal com mostra el mapa de la figura 2, reflecteix molt clarament la forta implantació del cooperativisme agrari a la Catalunya Nova (comarques del sud de Lleida, Terres de l'Ebre i Tarragona) i un menor desenvolupament a les comarques de la Catalunya Vella, amb l'excepció de l'Empordà i el Maresme.

Aquesta distribució territorial obeeix a raons històriques i està estretament lligada a l'estructura de la propietat de la terra i al tipus de produccions

dels socis fundadors. Les primeres cooperatives de producció foren cooperatives d'oli o de vi, en què els pagesos havien d'unir esforços per a disposar d'una almàssera o un celler.

La figura 3 mostra la distribució de les cooperatives de primer i de segon grau per demarcacions territorials. Les de segon grau són cooperatives, els socis de les quals són productors que s'agrupen amb l'objectiu de millorar la capacitat de transformació i comercialització.

FIGURA 3. *Nombre de cooperatives sòcies de la FCAC per demarcacions territorials. Any 2017*

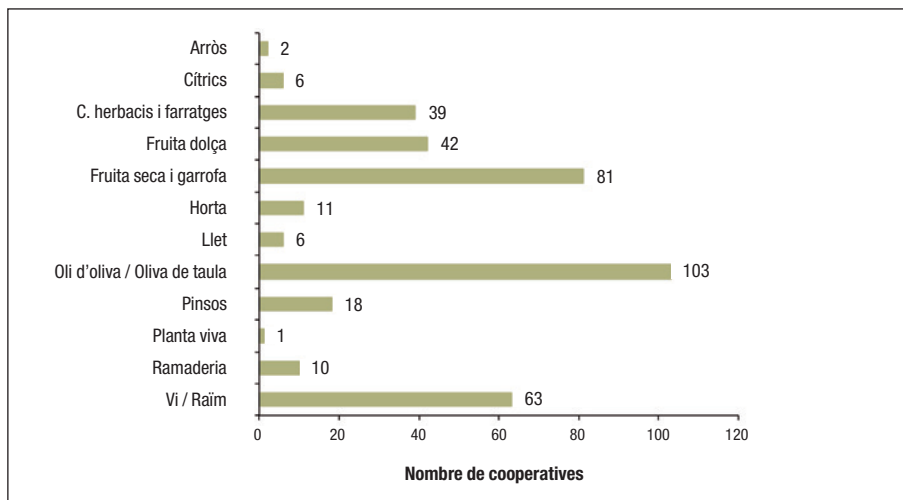
FONT: *Anuari socioeconòmic de les cooperatives agràries de Catalunya 2018*. FCAC.

Una altra característica important de les cooperatives del país és que molt sovint són multisectorials, és a dir, amb activitat en més d'un sector productiu. Un cas molt freqüent, per exemple, és el de les cooperatives que operen en el sector de l'oli, que sovint tenen secció de fruita seca (degut al tipus d'explotacions dels socis). Com constata la figura 4, el nombre total de cooperatives que treballen en els diferents sectors agraris excedeix en molt el total de les 204 cooperatives sòcies a causa d'aquest fet.

La figura 5 mostra la importància del cooperativisme dins dels diversos sectors de producció. A tall d'exemple, el 77% de l'oli d'oliva, el 76% de l'arròs o el 76% de l'ametlla que es produeixen a Catalunya estan en mans de les cooperatives. En conjunt, es calcula que, prop del 40% de la producció

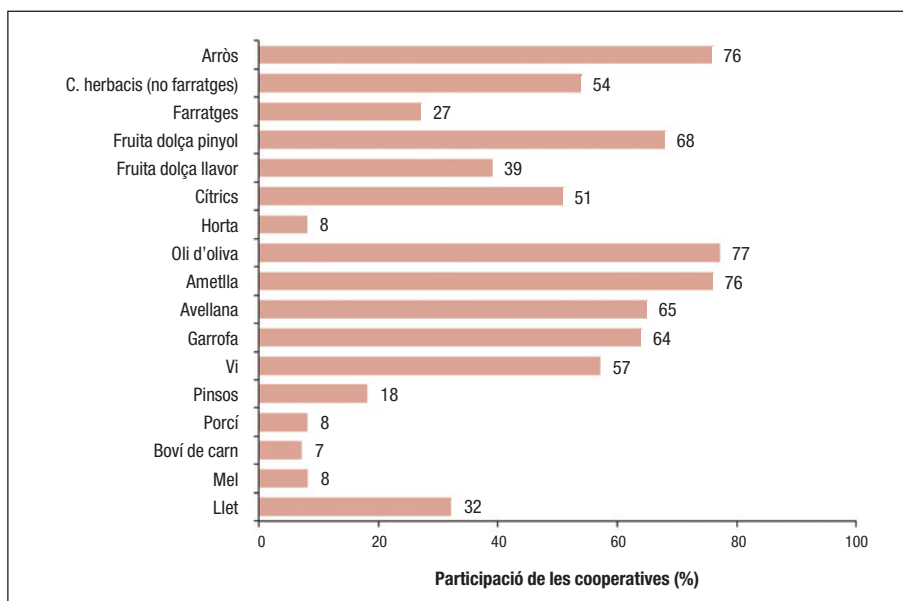
El cooperativisme agrari a Catalunya: orígens i situació actual

FIGURA 4. Nombre de cooperatives per a cada sector d'activitat. Any 2017

FONT: Anuari socioeconòmic de les cooperatives agràries de Catalunya 2018. FCAC.

FIGURA 5. Percentatge de participació del cooperativisme en cada sector d'activitat a Catalunya. Any 2017

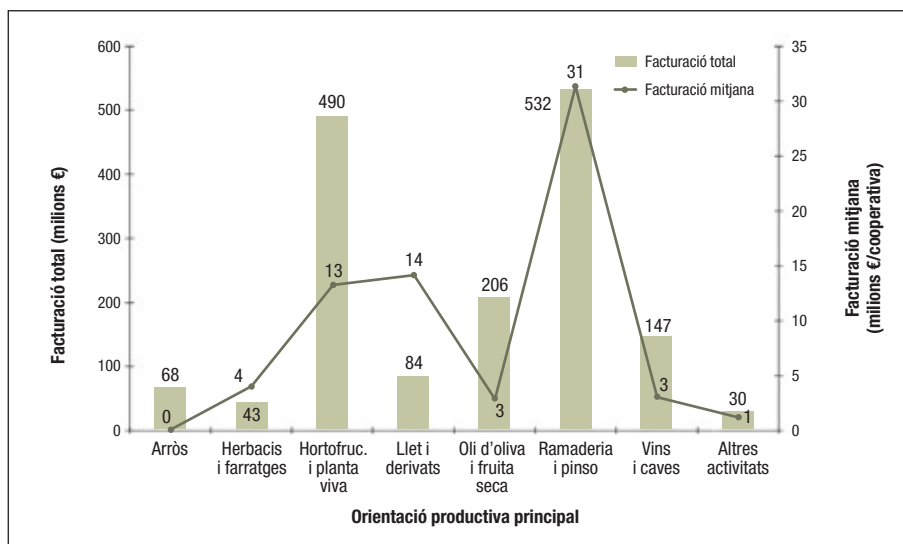

FONT: Anuari socioeconòmic de les cooperatives agràries de Catalunya 2018. FCAC.

final agrària del país, el controlen les cooperatives; en el càlcul hi té una forta incidència el fet que a les produccions ramaderes el pes del cooperativisme és força modest.

Les dades de l'*Anuari* també posen de manifest la gran heterogeneïtat del cooperativisme del país a què fem referència. La figura 6 mostra la facturació agregada per sector de producció i la facturació mitjana de les cooperatives que operen en els diferents sectors. D'altra banda, trobem, per exemple, que la facturació mitjana de les cooperatives de l'oli és de 3 milions d'euros, mentre que la de les cooperatives ramaderes i de producció de pinsos és de 31 milions d'euros.

FIGURA 6. Facturació agregada i mitjana per sectors de les cooperatives de la FCAC. Any 2016

FONT: *Anuari socioeconòmic de les cooperatives agràries de Catalunya 2018*. FCAC.

Si trasladem aquesta heterogeneïtat dels volums de facturació al territori, queda un mapa de Catalunya com el de la figura 7, en què la grandària del cercle és proporcional al volum de facturació.

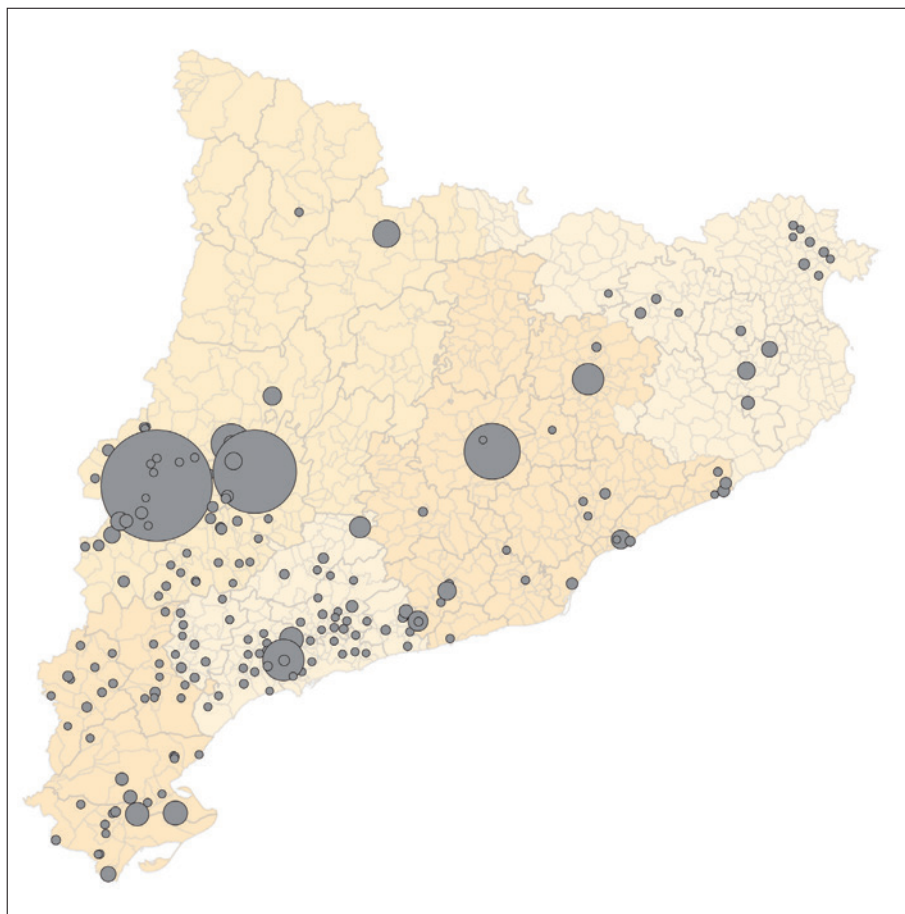
Si agrupem les cooperatives per trams de facturació, també tenim informació rellevant sobre les grans diferències entre cooperatives: només el 3% de les cooperatives catalanes facturen més de 50 milions d'euros, però representen el 43% de la facturació total de les cooperatives catalanes. D'altra banda, el 35% de les cooperatives facturen menys d'un milió d'euros

El cooperativisme agrari a Catalunya: orígens i situació actual

anuals i la seva facturació agregada només representa el 2% de la facturació total (figura 8).

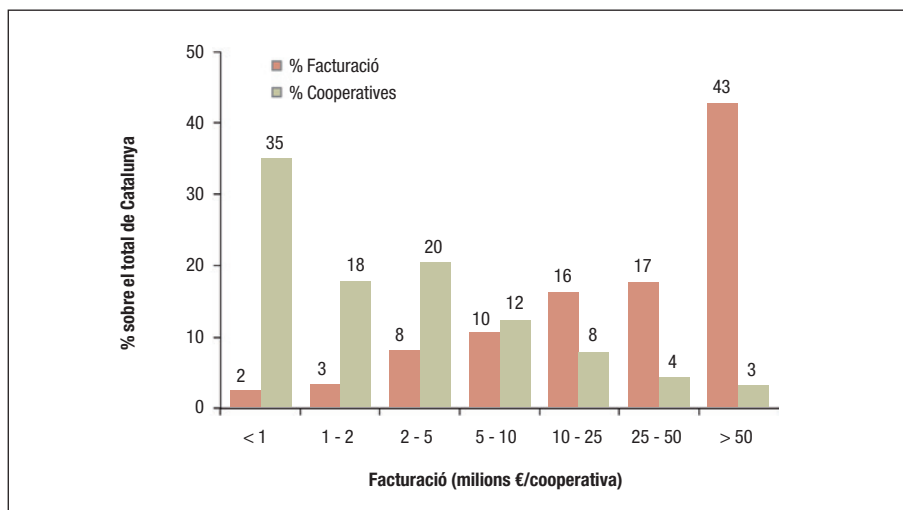
La taula II mostra el rànquing de les deu cooperatives amb més facturació del país; cal tenir en compte que moltes també tenen activitat de producció i socis fora de Catalunya.

FIGURA 7. *Distribució de les cooperatives de la FCAC a Catalunya identificades pel volum de facturació. Any 2016*

FONT: *Anuari socioeconòmic de les cooperatives agràries de Catalunya 2018*. FCAC.

FIGURA 8. Percentatges de cooperatives i de facturació sobre el total per trams de facturació. Any 2016

FONT: Anuari socioeconòmic de les cooperatives agràries de Catalunya 2018. FCAC.

TAULA II. Rànquing de les deu cooperatives de la FCAC amb major facturació. Any 2016

Cooperativa	Municipi	Sector productiu
Actel, SCCL	Lleida	Conreus herbacis i farratges, fruita i horta, fruita seca, pinsos i subministraments
Cooperativa d'Ivars i Secció de Crèdit, SCCL	Ivars d'Urgell	Conreus herbacis i farratges, pinsos, ramaderia i subministraments
Agropecuària Catalana, SCCL	Sant Fruitós de Bages	Conreus herbacis i farratges, i pinsos
Unió Corporació Alimentària, SCCL	Reus	Vi, fruita seca, oli i subministraments
Camp i Secció de Crèdit Sant Isidre de Belcaire d'Urgell, SCCL	Belcaire d'Urgell	Conreus herbacis i farratges, fruita dolça, pinsos, ramaderia i subministraments
Cotécnica, SCCL	Bellpuig	Pinsos i subministraments
Agrària Plana de Vic i Secció de Crèdit, SCCL	Gurb	Pinsos, ramaderia i llet, i subministraments
Cadí, SCCL	La Seu d'Urgell	Ramaderia i llet
Agropecuària d'Artesa de Segre, SCCL	Artesa de Segre	Conreus herbacis, pinsos, vi, subministraments
Arrossaires del Delta de l'Ebre i Secció de Crèdit, SCCL	Deltebre	Arròs i subministraments

FONT: Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya.

El cooperativisme agrari a Catalunya: orígens i situació actual

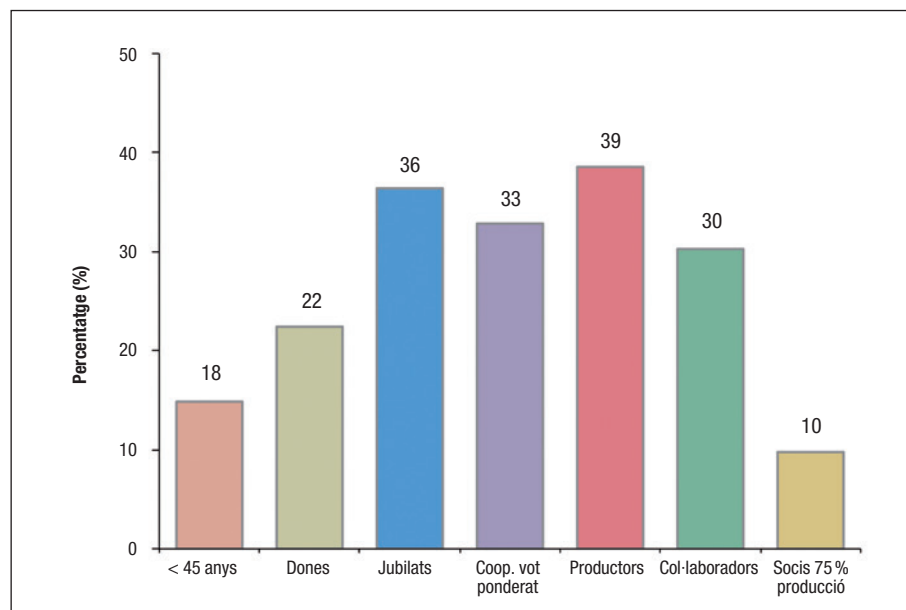
Si observem algunes dades referents a la competitivitat de les empreses cooperatives (taula III), és destacable que la facturació anual per treballador (360.475 euros) està per damunt de la mitjana de la indústria agroalimentària catalana i, a més, s'ha incrementat el 2,4% respecte a l'exercici anterior. Una dada que cal tenir en compte és que la facturació per soci productor depassa una mica els 49.000 euros/any.

TAULA III. Factors de competitivitat associats al volum de negoci de les cooperatives de la FCAC. Any 2016

	2016 (€)	Variació s/exercici anterior (%)
Facturació anual per treballador (fixos + eventuais)	360.475	2,4
Facturació anual per treballador fix	602.330	-0,9
Facturació anual per cooperativa	7.475.644	-1,1
Facturació anual per soci productor	49.036	1,7

FONT: Anuari socioeconòmic de les cooperatives agràries de Catalunya 2018. FCAC.

FIGURA 9. Composició social de les cooperatives de la FCAC

FONT: Anuari socioeconòmic de les cooperatives agràries de Catalunya 2018. FCAC.

J. Vives-Xiol

Pel que fa a la composició social de les cooperatives, la figura 9 posa de manifest el greu problema del relleu generacional: només el 15% dels socis productors tenen menys de 45 anys. Podria ser que aquesta dada ocultés el fet que, en una explotació en què comparteixen activitat pares i fills, el soci de la cooperativa sigui el pare i no el jove, però no hi ha dades per a comprovar-ho. Una altra dada significativa és que el 75% de la producció total de les cooperatives de la FCAC està en mans del 10% dels socis. En general, les cooperatives no han reduït la producció o, com a mínim, el percentatge respecte a les produccions agràries del país i, per tant, això indica que la producció es va concentrant en menys mans i en explotacions més dimensionades.

La tercera gran característica de les cooperatives agràries catalanes és la multifuncionalitat. No tan sols transformen i comercialitzen la producció dels seus socis, sinó que, per exemple, tenen punts de venda minorista o agrobotigues, proveeixen subministraments als socis o ofereixen serveis al soci i a la comunitat que els envolta (taula IV i figures 10 i 11).⁶

TAULA IV. *Activitats de venda minorista*

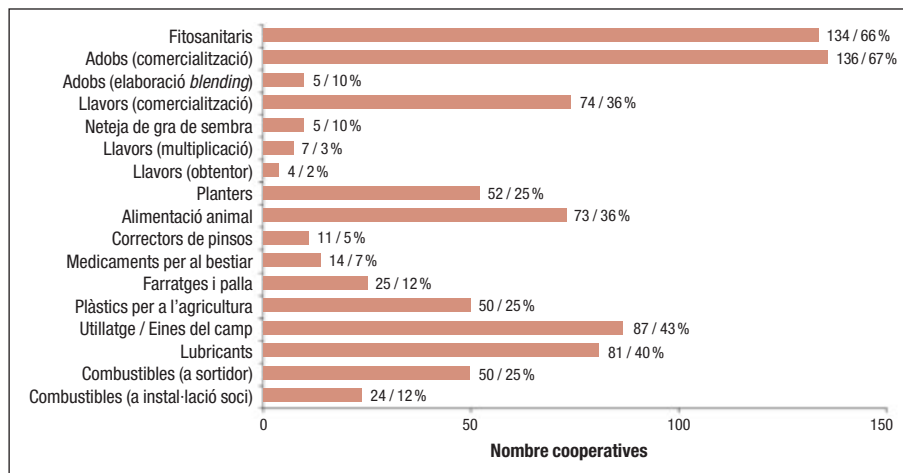
	2017	Variació s/exercici anterior (%)
Nombre d'agrobotigues de delicadeses (producte cooperatiu, del territori, artesanal...)	91	-3,2
Nombre de botigues/supermercats	46	-2,1
Superfície total de venda	18.343 m ²	0,8
Producte comercialitzat propi	49,1 %	-2,0
Comercialitzen productes d'altres cooperatives	91,9% de les cooperatives	3,6
Comercialitzen productes alimentaris	85,9% de les cooperatives	-1,6
Facturació 2016	33.293.483 €	-10,6

FONT: *Anuari socioeconòmic de les cooperatives agràries de Catalunya 2018*. FCAC.

6. Per a més informació sobre les cooperatives agràries, així com dels documents del Pla marc del cooperativisme agrari català i l'*Anuari socioeconòmic*, vegeu: www.cooperativesagraries.cat. També us podeu subscriure a la revista *AGROactivitat* i la rebreu en format digital.

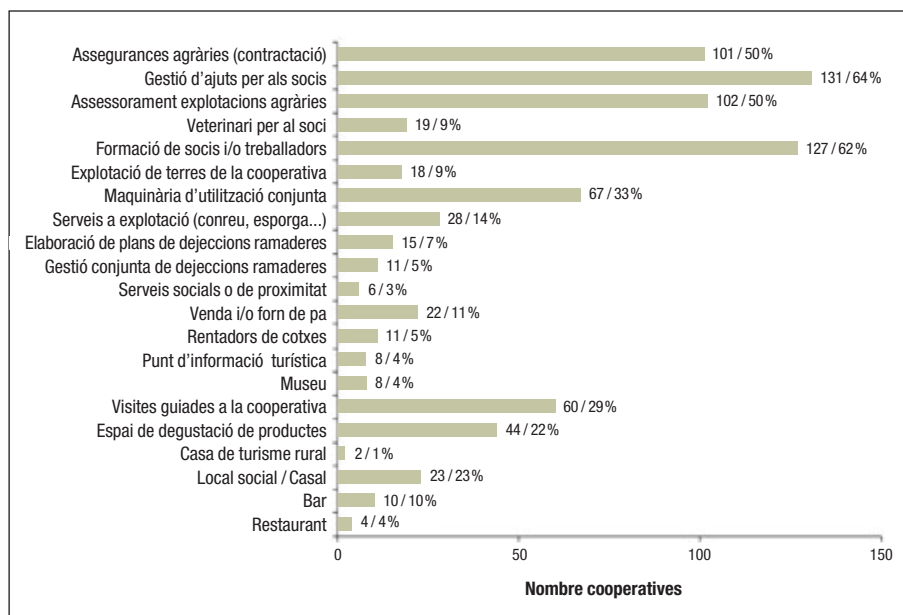
El cooperativisme agrari a Catalunya: orígens i situació actual

FIGURA 10. *Activitats no alimentàries: subministraments als socis*

FONT: *Anuari socioeconòmic de les cooperatives agràries de Catalunya 2018*. FCAC.

FIGURA 11. *Activitats no alimentàries: serveis al soci i a la comunitat rural*

FONT: *Anuari socioeconòmic de les cooperatives agràries de Catalunya 2018*. FCAC.

5. CONCLUSIONS

A partir del coneixement que tenim del cooperativisme agrari, podem afirmar que es tracta d'un model empresarial consolidat, i que, a més, planteja importants reptes, com ara la formació dels consells rectors de les cooperatives i dels seus gestors, l'eficiència empresarial, la gestió de les seccions de crèdit, el relleu generacional o l'envelliment de la massa social. Tot i això, la cooperativa agrària és l'únic model que garanteix l'alineació dels interessos dels productors, dels socis i, per tant, dels propietaris de la cooperativa amb l'estratègia empresarial de l'entitat. El cooperativisme agrari és, doncs, una eina imprescindible de futur per al sector agroalimentari del país.

BIBLIOGRAFIA

- GIRALT, E. (1964). «El conflicto “rabassaire” y la cuestión agraria en Cataluña hasta 1936». *Revista de trabajo*, núm. 7. Madrid: Ministerio de Trabajo, p. 50-72.
- MAYAYO, A. (1990). «Geografía del sindicalisme agrari». *L'Avenç*, núm. 134 (febrer).
- (1995). *De pagesos a ciutadans. Cent anys de sindicalisme i cooperativisme agraris a Catalunya (1893-1994)*. Catarroja: Editorial Afers.
- PLANA, G. (1998). *El cooperativisme català o l'economia de la fraternitat*. Barcelona: Universitat de Barcelona, Fundació Ferrer i Guàrdia i Fundació Roca i Galès.
- PLANAS, J. (2003). «Cooperativisme i associacionisme agrari a Catalunya: els propietaris rurals i l'organització dels interessos agraris al primer terç del segle XX». Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. [Tesi doctoral]
- POMÉS, J. (1991). *Les «Mataró's Potatoes» i el cooperativisme agrari al Maresme (1903-1939): La Federació de Sindicats Agrícoles del Litoral (Premi Iluro 1990)*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana.